

Folketingets Sundhedsudvalg

Vedr.: L 169 – Forslag til lov om videnskabetisk behandling af sundhedsvidenskabelige forskningsprojekter

Afsnit om forskning på biologisk arkivmateriale fra retslægelige obduktioner

1. Indledning

Formålet med denne skrivelse er at opfordre Indenrigs- og Sundhedsministeriet til at fastsætte regler, som gør det muligt at anvende biologisk arkivmateriale udtaget i forbindelse med retslægelige obduktioner til forskning og vidensformidling. Anvendelse af biologisk arkivmateriale fra retslægelige obduktioner er et af de bærende elementer for at kunne løfte den evidensbaserede vidensformidling til samfundet, der er de Retsmedicinske Institutters kerneopgave.

Vi vil tillade at udtrykke vores undren over, at embedsmænd i det foreliggende lovforslag på forhånd kan fratage de videnskabetiske komiteer kompetencen til at vurdere om et konkret retsmedicinsk forskningsprojekt kan gennemføres uden at der indhentes samtykke fra pårørende. Denne beslutning synes at bero på en generel embedsmandsvurdering af værdien af al fremtidig retsmedicinsk forskning ved at anføre, at denne ikke har et tilstrækkeligt forskningspotentiale; et udsagn som der ikke er holdepunkter for (eksemplificeret neden for).

Vi vil fra Dansk Selskab for Retsmedicin gerne bidrage konstruktivt til det foreliggende lovforslag

- a) Vi foreslår, at en videnskabetisk komite, efter vurdering af et konkret retsmedicinsk forskningsprojekt, kan give tilladelse til at såvel allerede eksisterende væv (arkivmateriale) som væv udtaget ved fremtidige obduktioner kan anvendes uden at der skal indhentes et supplerende samtykke.
- b) Vi foreslår, at der ved indhentning af informeret samtykke til foretagelse af retslægelige obduktioner, anvendes en tilsvarende form for samtykke som gør sig gældende for Sundhedsstyrelsens neonatale screening for medfødte sygdomme ("hælbloodprøven"): Prøven opbevares på Statens Serum Institut og kan anvendes i fremtidige forskningsprojekter *uden* at der indhentes supplerende samtykke til de konkrete projekter, blot projektet er godkendt af en videnskabetisk komite. Det betyder, at lader man sit barn undersøge, vil prøvematerialet efterfølgende blive opbevaret og muligvis anvendt til forskning *medmindre* man aktivt gør opmærksom på at man enten ikke ønsker prøven opbevaret eller at man ikke ønsker prøven anvendt i forskningsøjemed (en såkaldt *opt-out* ordning).

De følgende afsnit er en uddybende redegørelse for ovennævnte undren og forslag

2. Organisation af retsmedicin i Danmark

I Danmark udføres retsmedicinske undersøgelser af de retsmedicinske institutter ved Københavns, Syddansk og Aarhus Universitet. Institutterne varetager for nærværende overvejende opgaver for justitsvæsenet, som med de retsmedicinske institutters tilknytningsforhold til universiteterne, sikres at undersøgelser og anbefalinger er baseret på et forskningsbaseret, objektivt og uafhængigt grundlag.

Formand
Professor, Vicesstatsobducent, ph.d.
Jytte Banner
Retsmedicinsk Institut, Retspatologisk Afdeling
Aarhus Universitet
e-post: jb@forensic.au.dk
tlf.: +45 8942 9802

Kasserer
Overlæge
Michael Hardt-Madsen
Afdeling for Klinisk Patologi, OUH
Svendborg Sygehus
e-post: michael.hardt.madsen@ouh.regionsyddanmark.dk
tlf. +45 2621 5802

Sekretær
Afdelingsleder
Dorte Rollmann
Retsmedicinsk Institut, Retskemisk Afdeling,
SDU
e-post: drollmann@health.sdu.dk
tlf. +45 6550 3008

Retsmedicin i Danmark er på den måde tæt knyttet til tre ministerier: Justitsministeriet, Indenrigs- og Sundhedsministeriet og Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, som alle er særdeles videnstunge og hvor forskningsbaseret viden er i højsædet.

3. Eksisterende biologisk materiale fra retslægelige obduktioner

De retsmedicinske institutter opbevarer biologisk materiale (små vævs- og blodprøver) fra retslægelige obduktioner (arkivmateriale). Materialet opbevares af hensyn til muligheden for genoptagelse af uopklarede straffesager, muligheden for senere afklaring af dødsårsager ved udvikling af nye diagnostiske metoder samt arbejdet med Rigspolitiets dna-register. Det vil som nedenfor beskrevet være af yderste vigtighed, at der er mulighed for forskning på det eksisterende biologiske materiale.

4. Retsmedicinske obduktioner

Mennesker som obduceres retslægeligt, er oftest yngre og i forvejen raske personer, der typisk dør ved ulykker, drab, selvmord, behandlingsfejl eller alvorlig og ikke-erkendt sygdom, som ofte præsenterer sig ved pludselig uventet død.

Hver eneste obduktion afsluttes med en retsmedicinsk vurdering og konklusion omkring dødsfaldets omstændigheder, herunder dødsårsagen og døds måden (naturlig død, drab, ulykke eller selvmord). Den retsmedicinske rådgivning er, og skal være, baseret på systematisk indsamlede oplysninger om hvad der er normalt, og hvilke særlige forhold, der gør sig gældende i forskellige grupper af befolkningen, for på den måde at være i stand til at give en passende rådgivning i hver enkelt, konkret sag.

5. Forskellen på sundhedsvidenskabelige og retslægelige obduktioner

Der skal bruges reel viden fra de retslægelige obduktioner for at løfte de retsmedicinske opgaver. Det er desværre en udbredt misforståelse, at man kan udføre retsmedicinsk forskning på biologisk materiale fra afdøde, som bliver obduceret i hospitalsvæsenet. Det er imidlertid ikke muligt, da de afdøde ved hospitalsobduktioner overvejende er døde af naturlige årsager og således altovervejende er ældre og/eller alvorligt syge personer.

Når sagen drejer sig om 'ung mand falder pludselig død om på gaden' er retsmedicinerens opgave en ganske anden end patologens, ved den sundhedsvidenskabelige obduktion, hvor det typisk drejer sig om 'gamle damer, der er døde af cancer på hospitalet' (den sundhedsvidenskabelige obduktion).

Hvor den sundhedsvidenskabelige obduktion altovervejende søger at skaffe svar på for eksempel undertype, udbredelse og udviklingsgrad af en (diagnosticeret) kræftform og virkningen af en behandlingsform, skal den retslægelige obduktion kunne redegøre for om døden skyldtes en ikke-erkendt sygdom, misbrug, kriminelle forhold, tilskadecomst eller behandlingsfejl.

På samme måde som man for tiden er særdeles opmærksom på brugen af "voksen-medicin" til børn og unge, vil de fleste formentligt finde det problematisk hvis man forsøger at bruge viden om ældre medborgeres medicinforbrug til at udtale sig om omfanget og farligheden af nye rusmidler, narkotika eller medicinbivirkninger blandt yngre mennesker.

Det er således nødvendigt, at der til stadighed indsamles viden om fundene ved de retslægelige obduktioner og at denne viden gøres til genstand for systematisk analyse. Endvidere er det nødvendigt konstant at forbedre og udvikle metoder til at påvise dødsårsager i forbindelse med nye adfærdsformer som kan medføre døden. Misbrug af rusmidler og illegale stoffer er et stadigt stigende problem; de retslægelige obduktioner giver i den sammenhæng god mulighed for at vurdere effektiviteten af

afvænningsbehandlingen.

6. Det stedfortrædende samtykke ved retslægelige obduktioner

Det er vigtigt at huske, at retslægelige obduktioner sker med de pårørendes samtykke: Forud for den retslægelige obduktion informerer politiet om – og indhenter samtykke til – den retslægelige obduktion. I enkelte tilfælde modsætter pårørende sig retslægelig obduktion, hvorefter politiet som hovedregel vælger af afstå fra at få udført en retslægelig obduktion. Et forbud kan forelægges for en dommer. Domstolenes praksis er at efterkomme de pårørendes ønsker, med mindre der er tvingende grunde til retslægelig obduktion (kriminalsager). I tilfælde hvor der ikke foreligger samtykke til retslægelig obduktion, men hvor denne udføres på rettens foranledning, bliver det manglende samtykke naturligvis respekteres og biologisk materiale vil ikke blive anvendt i forskningsprojekter.

De retsmedicinske institutter har udarbejdet informationsfoldere (vedhæftet) som politiet udleverer til de pårørende når retslægelig obduktion kan komme på tale. I folderen er der redegjort for, hvad en retslægelig obduktion indebærer, herunder at der udtages ”små vævsprøver fra organerne, som bliver undersøgt yderligere.”

7. Retsmedicinerens pligt overfor samfundet

Der kan ikke herske tvivl om at retsmedicinerne har pligt til at indsamle al den information der overhovedet er muligt i forbindelse med de retslægelige obduktioner, dels af hensyn til den aktuelle sag og den tilhørende efterforskning af omstændighederne og efterfølgende juridiske vurdering, dels af hensyn til samfundet – faktisk forpligter læger sig til dette når Lægeløftet afgives, idet man lover at ”lade det være mig magtpåliggende [...] at anvende mine kundskaber med flid og omhu til samfundets og mine medmenneskers gavn”.

Denne pligt må også gælde det at indføre nye, forbedrede undersøgelsesmetoder i retsmedicinen på et relevant retsmedicinsk biologisk materiale efterhånden som de nye metoder bliver tilgængelige, således at kvaliteten og hastigheden forbedres til gavn for myndighedsrådgivningen.

8. Eksempler på retsmedicinske forskningsprojekter og deres betydning

Vuggedød

Vuggedød er et eksempel på at mange hypoteser er blevet afprøvet før det endelig viste sig at det mest sandsynligt drejer sig om overophedning bl.a. udløst af maveleje. Denne viden førte til ændring af Sundhedsstyrelsens anbefalinger i 1991, hvorefter forekomsten af vuggedød faldt betydeligt.

For at komme de sidste tilfælde af vuggedød til livs er det nødvendigt at fortsætte forskningen, herunder at være i stand til at gennemgå allerede indsamlet biologisk materiale efterhånden som der opstår ny viden eller nye analysemetoder på området. Kampen mod vuggedøden førte, blandt andet på grundlag af dansk retsmedicinsk forskning, til opdagelsen af en række medfødte, potentielt dødelige stofskiftesygdomme.

Alle nybagte forældre tilbydes at deres nyfødte undersøges for flere alvorlige sygdomme ved ”hælbloodprøven” (PKU-kortet). En del af de analyser Statens Serum Institut laver i dag, er for netop de sygdomme der blev opdaget som led i den retsmedicinske forskning.

Pludselig, uventet hjertedød blandt yngre mennesker

Pludselig, uventet død blandt yngre på grund af uerkendt hjertesygdom er en anden gruppe, hvor forskning på de retslægeligt obducerede døde kan gavne de levende. Heri ligger store muligheder for kortlægning af årsager til mange forskellige hjertelidelser, hvis debutsymptom ofte er pludselig død – en kortlægning, der vil kunne forbedre de diagnostiske muligheder i klinikken, til gavn for overlevende slægtninge og befolkningen generelt. Hvis der skal laves forskning af tilstrækkelig høj kvalitet, herunder for eksempel genetisk udredning, kræver det et stort materiale i form af prøver fra mange individer. Ved at inddrage allerede eksisterende vævsprøver vil det i sagens natur være langt hurtigere at efterprøve nye hypoteser.

Psykisk syge

Fejl-, over- og multimedicingering er andre problemstillinger, som vil kunne overvåges ved forskning på retslægeligt obducerede. Især er der behov for forskning vedrørende psykisk syge, der har en betydelig overdødelighed i forhold til den øvrige befolkning. Netop denne gruppe af dødsfald har gennem den seneste tid fået stor bevågenhed fra mange sider, blandt andet sundhedsminister Bertel Haarder, Sundhedsstyrelsen, patientforeninger og i befolkningen generelt.

Ved at anvende arkiverede vævs- og blodprøver indsamlet ved de retslægelige obduktioner vil det forholdsvist hurtigt kunne lade sig gøre at klarlægges, hvilke følgevirkninger medicineringen har, en viden der er nødvendig for fremtidig behandlingspraksis og sundhedsplanlægning.

Potentialet ved en sådan forskning kan eksemplificeres ved blandt andet afskaffelsen af sovemidler af barbiturat-typen her i Danmark, da retsmedicinske kredse gjorde opmærksom på at stofferne ofte gav anledning til dødelige ulykker med overdosering eller blev anvendt ved selvmord. Det samme gør sig gældende for stoffet dextropropoxifen, hvor reglerne for udskrivning af dette efterfølgende blev strammet.

Ansvarspådragende forhold

Det er meget vigtigt, at man kan udforske mekanismer ved traumer med dødelig udgang. Den opnåede viden kan bruges til forebyggelse af trafik-, arbejds- og andre ulykker og til vurdering af farligheden af traumer hos ofre for vold. Lige så vigtigt er det, at man kender alle de mulige andre årsager til dødsfald i forbindelse med traumer af hensyn til retssikkerheden.

Med denne skrivelse vil vi også gerne opfordre til at problemet forelægges de for retsmedicinen to øvrige involverede Ministerier; Justitsministeriet og Videnskabsministeriet.

På vegne af Dansk Selskab for Retsmedicin

Jytte Banner, læge, ph.d.

Formand

Vicestatsobducent, professor

Christian Bjerre Høyer, læge, ph.d.

Bestyrelsesmedlem

Når der skal foretages retslægelig obduktion

information til pårørende

RETSLÆGELIG OBDUKTION

Retsmedicinsk Institut
Aarhus Universitet
tlf. 86 12 56 77

Grafisk tilrettelæggelse:
Kommunikationsafdelingen
Århus Sygehus

Tryk:
DeFacto, Århus
December 2004

Som pårørende, der pludselig og uventet har mistet en ægtefælle, søn, datter, far, mor eller anden nærtstående familiemedlem, kan det være svært at rumme tanken om obduktion. Men samtidig er det måske en trøst at vide, at en obduktion kan være med til at afklare, hvorfor dødsfaldet er indtruffet.

Det er også vor erfaring, at denne viden kan være en vigtig oplysning i processen med at komme over et uventet tab og en hjælp, når sorgen skal bearbejdes.

Vi vil med denne pjece fortælle, hvordan det foregår, når Retsmedicinsk Institut gennemfører en obduktion.

Hvem beslutter om der skal ske en retslægelig obduktion

Ved det retslægelige ligsyn, som er en ydre undersøgelse af den afdøde, vil politiet i samarbejde med embedslægen afgøre, om der skal foretages en retslægelig obduktion.

Politiet vil forud for ligsynet have informeret de pårørende om, at der muligvis kan blive foretaget en obduktion.

Som pårørende kan man modsætte sig en obduktion. Men hvis politiet fastholder, at der skal ske en retslægelig obduktion, skal spørgsmålet forelægges retten inden 24 timer. Her vil en dommer afgøre, om der skal gennemføres en obduktion. Politiet kan også på vegne af Arbejdsskadestyrelsen m.v. anmode om en obduktion.

Hvad er formålet

Formålet med den retslægelig obduktion er så vidt muligt at finde frem til dødsårsagen.

Ved obduktionen kan retslægerne vurdere, hvordan forandringer og læsioner på afdøde kan være opstået. Dette kan være med til at afgøre, om der ligger et strafbart forhold bag dødsfaldet.

Ved formodede arbejdsskader kan obduktionen eksempelvis afklare, om der kan blive tale om udbetaling af erstatning.

Hvor foretages obduktionen

Den retslægelige obduktion finder sted på Retsmedicinsk Institut, Aarhus Universitet. Den afdøde bliver derfor kørt med Falck til Århus efter det retslægelige ligsyn.

Obduktionen vil som hovedregel finde sted dagen efter det retslægelige ligsyn, og afdøde vil blive kørt tilbage til hjem-sygehuset efter obduktionen.

Hvem foretager obduktionen

Det er en speciallæge i patologisk anatomi og retspatologi, som udfører obduktionen.

Hvordan foregår en retslægelig obduktion

1. Lægen foretager først en ydre undersøgelse af afdøde, hvor han/hun undersøger for læsioner, sygdom m.v.
2. Derefter undersøger lægen de indre organer i brysthule, bug og kranie. Ved mistanke om brud eller sygdom undersøges også skelettet. De indre organer tages ud af kroppen og undersøges enkeltvis af lægen. Lægen tager prøver fra væv, som bliver undersøgt yderligere. Dette væv vil blive opbevaret for altid på Retsmedicinsk Instituts laboratorium. De indre organer vil, med mindre der skal foretages yderligere undersøgelser, blive lagt tilbage i afdøde, som herefter bliver gjort pænt i stand.
3. Tilsidst bliver afdøde tildækket med et ligklæde. Hvis de pårørende ønsker det, er der herefter mulighed for at tage afsked med afdøde.

Hvordan får pårørende oplysninger om resultatet af obduktionen

Resultatet af obduktionen, sendes med brev til politimesteren i den politikreds, hvor døden er indtrådt. Der sendes samtidig en kopi af brevet til embedslægen.

Pårørende kan kontakte politiet eller embedslægen for at få oplysninger om, hvad obduktionen har vist, og hvad døden skyldes.

Det er også muligt, hvis politiet og embedslægen er indforstået hermed, at kontakte Retsmedicinsk Institut og her tale med den læge, som har haft ansvaret for obduktionen.

Pårørende kan også henvende sig hos egen læge, som kan hjælpe med at skaffe resultatet af obduktionen.

Hvad sker der, hvis politiet afgør, at der ikke skal være en retslægelig obduktion

I så fald vil der ikke blive udført retslægelig obduktion. Men det vil da i nogle tilfælde være muligt at få foretaget en obduktion på hospitalet.

En sådan obduktion vil blive gennemført på den patologiske afdeling, på det nærmeste sygehus. Undersøgelsen vil blive gennemført af en speciallæge i patologisk anatomi.

Der bliver altså ikke automatisk udført en obduktion på sygehuset – man skal som pårørende udtrykkeligt fremsætte et ønske herom.

En sådan anmodning om obduktion skal fremsættes umiddelbart efter det retslægelig tilsyn.

Bedemanden og/eller egen læge kan hjælpe med at få lavet aftale om en obduktion på sygehuset.

*Med venlig hilsen
Retsmedicinsk Institut
Aarhus Universitet*

Når der skal foretages
retslægelig obduktion

*Retsmedicinsk Institut
Aarhus Universitet
tlf. 86 12 56 77*